

7- Маркетинг, логістика та цифрові трансформації бізнес-процесів

ХОЛОДНА ЮЛІЯ, к. е. н., доцент

кафедри міжнародної торгівлі, митної справи та фінансових технологій

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

КІРСАНОВА ВАЛЕРІЯ здобувач вищої освіти

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

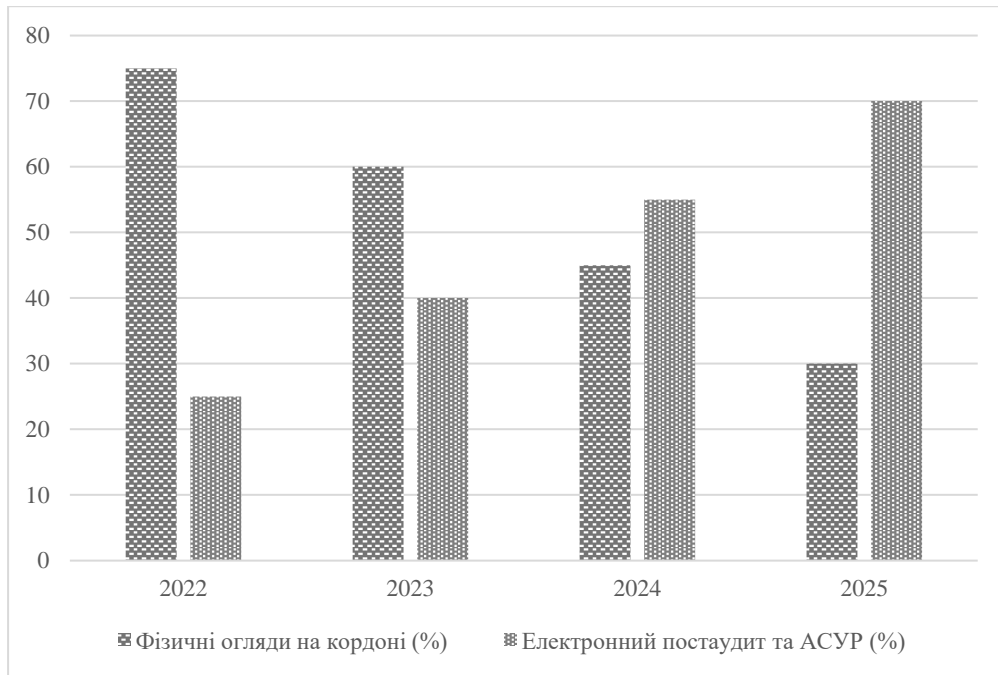
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА АУДИТУ ДЛЯ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Забезпечення економічної безпеки України в умовах глобалізації та інтеграції до європейського економічного простору вимагає кардинального перегляду підходів до митної справи. Контрабанда та тіньові схеми імпорту не лише завдають значних збитків державному бюджету у вигляді недоотриманих митних платежів та податків, але й суттєво деформують конкурентне середовище на внутрішньому ринку, ставлячи прозорий бізнес у нерівні умови. Враховуючи європейський досвід, фокус митних органів поступово зміщується з тотального фізичного контролю на кордоні у бік документального контролю, ризик-менеджменту та митного аудиту на основі цифрових технологій [1].

Одними з провідних дослідників у сфері митної політики, митного аудиту та протидії митним правопорушенням є: П. В. Пашко, І. Г. Бережнюк, О. П. Гребельник, В. В. Ченцов, О. В. Ковальчук, А. В. Мазур. Праці цих науковців формують підґрунтя для подальшого аналізу та вироблення практичних рекомендацій щодо адаптації системи митного контролю України до сучасних викликів, зокрема в контексті цифровізації митних процедур, впровадження європейських стандартів електронного постаудиту (е-аудиту) та застосування інноваційних підходів у боротьбі з контрабандою [2].

Для системного розуміння напрямів удосконалення митного контролю варто виокремити основні схеми «сірого» імпорту, з якими стикається держава. Найбільш поширеними серед них є: маніпуляції з митною вартістю товарів (інвойсування через офшорні компанії-прокладки), підміна кодів УКТ ЗЕД (декларування високомаржинальних товарів під виглядом дешевої сировини), фіктивний транзит (так званий «перерваний транзит», коли товар, заявлений до транзиту, залишається на території України без сплати податків), а також приховування реальних обсягів вантажу.

Традиційна система митного контролю, яка значною мірою спиралася на паперовий документообіг та «ручні» перевірки, виявилася надзвичайно вразливою до таких схем, оскільки створювала широкі можливості для корупційних проявів. Впровадження цифрових інструментів дозволяє кардинально змінити філософію митної справи. Як свідчить європейський досвід, ефективна протидія контрабанді досягається шляхом поступового зменшення частки фізичних оглядів безпосередньо в пунктах пропуску на користь дистанційного електронного постаудиту та автоматизованого аналізу ризиків (див. рис. 1).

Рисунок 1. Динаміка зміни форм митного контролю в умовах цифровізації в період з 2022 – 2025 рр.

Ключовим напрямом удосконалення системи митного контролю є модернізація Автоматизованої системи управління ризиками (АСУР). Використання алгоритмів інтелектуального аналізу великих даних (Big Data) дозволяє системі автоматично зіставляти інформацію з електронних митних декларацій із базами даних Державної податкової служби, банківських установ та міжнародних реєстрів. Це дає змогу в режимі реального часу виявляти розбіжності між обсягами імпортованої продукції та її подальшою реалізацією на внутрішньому ринку, що є головним маркером контрабанди [3].

Революційним кроком у системі цифрового контролю стало повноцінне приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту та впровадження європейської системи NCTS (New Computerised Transit System). Ця система дозволяє обмінюватися митною інформацією з 35 країнами Європи ще до того, як вантаж перетне український кордон. Такий попередній обмін даними унеможливує підміну супровідних документів (інвойсів) на кордоні, оскільки українські митники бачать реальну вартість та номенклатуру товару, задекларовану ще в країні відправлення [4].

Додатковим інструментом цифрового контролю є застосування електронних смарт-пломб з інтегрованими GPS-трекерами. Їх використання в рамках спільного транзиту забезпечує безперервний моніторинг місцезнаходження вантажівки та миттєво сигналізує на пульт диспетчера про несанкціоноване відкриття вантажного відсіку або відхилення від маршруту, що ліквідує схеми вивантаження контрабанди в дорозі.

На етапі контролю після випуску товарів (постаудиту) особливого значення набуває впровадження системи електронного аудиту (е-аудиту) та використання

стандартного аудиторського файлу (SAF-T UA). Цифровізація бухгалтерського та управлінського обліку підприємств-імпортерів створює можливості для глибокого дистанційного митного контролю [5]. Митні аудитори отримують змогу за допомогою спеціального програмного забезпечення автоматично перевіряти ланцюги постачання, аналізувати фінансові транзакції та встановлювати кінцевих бенефіціарів зовнішньоекономічних угод. Це зводить до мінімуму адміністративний тиск на прозорий («білий») бізнес, оскільки перевірки призначаються виключно тим суб'єктам, чий цифрові сліди містять ознаки порушень.

Крім того, перспективним напрямом є впровадження технології блокчейн для захисту товаросупровідних документів від підробки. Запис кожного етапу митного оформлення у незмінний цифровий реєстр гарантує достовірність даних, що використовуватимуться під час подальшого митного аудиту.

Отже, удосконалення митного контролю та аудиту в умовах цифровізації полягає у системному переході від фрагментарних фізичних перевірок до створення єдиної аналітичної ІТ-екосистеми. Інтеграція міжнародної системи NCTS, впровадження електронного постаудиту (SAF-T), смарт-пломб та автоматизованої оцінки ризиків на базі АСУР дозволяють мінімізувати вплив людського фактора. Це не лише підвищує прозорість контрольних процедур і стимулює розвиток добросовісної конкуренції, але й формує надійний, технологічно досконалий механізм протидії контрабанді на всіх етапах міжнародних ланцюгів постачання.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
2. Ковальчук О. В. Трансформація митного аудиту в умовах цифровізації економіки. *Облік і фінанси*. 2024. № 1. С. 55–62. URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1\(103\)-55-62&authuser=2](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1(103)-55-62&authuser=2) (дата звернення: 06.03.2026).
3. Автоматизована система митного оформлення та управління ризиками. *Офіційний портал Державної митної служби України*. URL: <https://customs.gov.ua/en/> (дата звернення: 06.03.2026).
4. Бережнюк І. Г., Невінгловський В. В. Цифровізація митних процедур (NCTS) як інструмент забезпечення економічної безпеки держави. *Економіка та держава*. 2024. № 2. С. 43–48. (дата звернення: 09.03.2026).
5. Пашко П. В. Постаудит як сучасний інструмент митного контролю в Україні. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 4. С. 110–116. URL: <https://ema.ztu.edu.ua/> (дата звернення: 9.03.2026).